

נירוזה ופסיכוזה

(1924)

בחיבור שפירסמתי לאחרונה, "האני והסתמי" (1923), תיארתי את הסתעפותו של המנגנון הנפשי, שעל בסיסה ניתן לתאר שורת קשרים בצורה פשוטה ומאירת עיניים. בעניינים אחרים, כמה שנוגע למוצאו ולתפקידו של העל-אני למשל, נותרות נקודות רבות מעורפלות, והן דורשות בירור נוסף. לא יהיה זה מוגזם לדרוש שהצגה מעין זו של הדברים תתברר כשימושית וכמועילה גם לדברים אחרים, ולו על מנת לעדכן את תפיסתנו בנוגע למה שכבר ידוע לנו, לחלק ולמיין את הידוע לנו באופן אחר, ולתארו בצורה משכנעת יותר. בגישה מעין זו צפונים גם

יתרונות נוספים, שכן היא תאפשר לנו לשוב מן המחוזות האפרוריים של התיאוריה ולפנות לעבר הניסיון המוריק לעד.⁵⁶

בחיבור הנזכר מתוארים תלותו של האני במגוון של גורמים, מקומו של האני בתווך – בין העולם החיצון ובין הסתמי, וחתירתו לרצות את כל אדוניו בו זמנית. והנה, היה זה מכיוון אחר לחלוטין – במהלך החיפוש אחר תהליך היווצרותו של פסיכוזות והדרכים למניעתן – שגיליתי נוסחה פשוטה שתיארה את ההבדל הגנאלוגי החשוב ביותר, אולי, בין נזירות לפסיכוזה: הנזירות הנה פרי של קונפליקט בין האני לסתמי, ואילו הפסיכוזה הנה תוצאה אנלוגית של הפרעה כזו ביחסים שבין האני לבין העולם החיצון.

ללא ספק הצדק יהיה עם מי שיבקש להזכיר לנו שיש לחשוד בפתרונות פשוטים כל כך. ואמנם גם בתחזיותינו האופטימיות ביותר לא נייחל ליותר מכך שהנוסחה תסתבר כנכונה באופן גס. די לנו בזאת. אנחנו נזכרים מיד בשורה של תובנות וממצאים, שתומכים, כך נדמה, בנוסחה שלנו. נזירותו ההעברה נוצרות, לפי העולה מכל האנליזות שלנו, על ידי כך שהאני אינו רוצה להכיר בהיפעלות דחף רבת עוצמה בסתמי ואינו רוצה להעבירה

לטיפול מוטורי, או שהוא כופר באובייקט שאליו היא מתכוונת. האני מתנגד להיפעלות הדחף באמצעות מנגנון ההדחקה. המודחק מתקומם נגד גורלו זה, ומשיג לעצמו ייצוג תחליפי בדרכים שהאני אינו חולש עליהן, היינו בסימפטום, שכופה את עצמו על האני כפשרה. האני סבור כי הפולש הזר מאיים על אחדותו ומזיק לה, וכפי שהתנגד בתחילה להיפעלות הדחף המקורית הוא ממשיך את המאבק בסימפטום. המתקבל מכל זה הוא תמונת המצב הנזירותית. אין בכך כדי לסתור את העובדה שהאני פועל ביסודו של דבר, כאשר הוא מבצע הדחקה, לפי צווי העל-אני שלו, שמקורם בהשפעות העולם החיצון, הממשי, ואשר מצאו לעצמם ייצוג בעל-אני. כך או כך, האני התייצב לצדם של הכוחות האלה שתביעותיהם בתוכו חזקות יותר מתביעותיהם של דחפי הסתמי, ובכל מקרה האני הנו הרשות אשר מפעילה את ההדחקה נגד חלק זה של הסתמי ואשר מבצרת את ההדחקה באמצעות ההטענה הנגדית של ההתנגדות. האני נקלע לקונפליקט עם הסתמי בשירותם של העל-אני והמציאות. כזה הוא מצב העניינים בכל נזירותו ההעברה.

ואולם יהיה לנו קל לא פחות להביא דוגמאות – בהתאם להבנתנו את המנגנון של הפסיכוזות עד כאן

– שמצביעות על הפרעה ביחסים בין האני לבין העולם החיצון. ב־Amentia Meynerts, הבלבול ההזייתי החריף, אולי הצורה הקיצונית והמהממת ביותר של פסיכוזה, העולם החיצון או שאינו נתפס כלל או שתפיסתו נותרת חסרת השפעה לחלוטין.⁵⁷ בדרך כלל שולט העולם החיצון באני בשתי דרכים: ראשית, על ידי רשמים עדכניים שיכולים להתחדש תמיד, ושנית, על ידי אוצר הזיכרונות של רשמים קודמים, המהווים, כ"עולם פנימי", קניין של האני וחלק ממנו. ב־Amentia לא רק שמתקיים סירוב כלפי קליטת רשמים חדשים, אלא שגם מן העולם הפנימי, אשר ייצג עד כה את העולם החיצוני, כהעתק שלו, נשללת משמעות (הטענה). האני יוצר לו, אדון לעצמו, עולם חיצוני חדש ועולם פנימי חדש, ושתי עובדות אינן מוטלות בספק: שעולם זה עומד בקנה אחד עם מאווי הסתמי, ושהתסכול הקשה שהמציאות הסבה למשאלה, תסכול שנראה כבלתי נסבל, הוא המניע להתפוררות זו של העולם החיצון. לא ניתן לטעות בקרבה המשפחתית הפנימית בין פסיכוזה זו לבין חלום רגיל. אולם התנאי לחלימה הנו מצב של שינה, שעל מאפייניו נמנית פניית עורף מוחלטת לקליטת רשמים ולעולם החיצון.⁵⁸ על צורות פסיכוזה אחרות, הסכיזופרניות, ידוע כי

אחת מתוצאותיהן השכיחות היא קהות חושים אֶפְקְטִיבִית, היינו אוברדן כל עניין בעולם החיצון. מספר אנליזות לימדו אותנו על מהלך התפתחותן של מחשבות שווא, אשר בדומה לטלאי מכסות על האזור שבו היה במקור קרע ביחס בין האני לבין העולם החיצון. אם הקונפליקט עם העולם החיצון, כנסיבות שבהן נוצרת פסיכוזה, אינו בולט עוד הרבה יותר ממה שביכולתנו לזהות, הרי שהסיבה לכך היא שבתמונת המחלה של הפסיכוזה מסתתרות לעתים קרובות תופעות התהליך הפתוגני מאחורי תופעות של ניסיון ריפוי או שיקום.⁵⁹ האטיולוגיה המשותפת של פריצת פסיכונוירוזה ופסיכוזה כאחת הנה תמיד תסכול, הכזבה של אחת מאותן משאלות-ילדות קשות עורף ונצחיות המושרשות עמוק במערך הפילוגנטי שלנו. התסכול הזה הוא בסופו של דבר תמיד חיצוני.⁶⁰ במקרים בודדים הוא יכול לנבוע מן הערכאה הפנימית (בעל-אני) אשר לקחה על עצמה לייצג את תביעות המציאות. האֶפְקְט הפתוגני תלוי בשאלה אם האני מוסיף, במתח קונפליקטואלי כזה, להחזיק בנאמנותו לתלותו בעולם החיצון תוך ניסיון להשתיק את הסתמי, או שהוא מניח לסתמי להשתלט עליו ולקרוע אותו מן המציאות. מצב דברים זה, הנראה לכאורה פשוט, מסתבך

על ידי קיומו של העל-אני, שמאגד בתוכו, בחיבור שאינו מובן לנו די צורכו, השפעות מן הסתמי כמו גם מן העולם החיצון. העל-אני מהווה במידה מסוימת דוגמה אידיאלית למה שכל שאיפות האני מכוונות אליו, יישוב בין נאמנויותיו השונות והמשונות.⁶¹ מן הראוי היה לבחון את התנהגותו של העל-אני בכל צורות החולי הנפשי, אולם הדבר טרם נעשה. לפי שעה אנחנו יכולים עם זאת להניח שחיבים להיות גם חוליים שבבסיסם עומד קונפליקט בין האני לבין העל-אני. האנליזה מאששת את הנחתנו כי המלנכוליה הנה המודל של קבוצה זו ומתירה לנו להעניק להפרעות מעין אלה את הכינוי "פסיכו-נוירוזות נרקסיסטיות". גם כשאנו מוצאים סיבות להבחנה בין מצבים כמו מלנכוליה לבין הפסיכוזות האחרות, מתיישב הדבר לא רע עם רשמינו. אולם אז אנחנו מבחינים בכך שאנו יכולים, במקום לשמוט את נוסחת המוצא הפשוטה שלנו, לספק לה השלמות. נוירוזות ההעברה משקפות קונפליקט בין האני לסתמי, הנוירוזות הנרקסיסטיות – קונפליקט בין האני לעל-אני, הפסיכוזות – קונפליקט בין האני לעולם החיצון. כמוכן, בשלב ראשון איננו יודעים אם זכינו בתובנות חדשות באמת ובתמים, או שמא רק העשרנו את מאגר הנוסחאות שלנו, אך בכל זאת

הריני סבור כי יש באפשרות יישומית זו כדי לעודד אותנו להמשיך לשמור בטווח ראייה את החלוקה המוצעת עבור המנגנון הנפשי לאני, על-אני וסתמי. הטענה כי נוירוזות ופסיכוזות נוצרות דרך הקונפליקטים שיש לאני עם הרשויות השונות השולטות בו, וכי הן מבטאות אם כן כשל בתפקוד האני, אשר מצדו מפגין מאמצים לפייס בין התביעות השונות – טענה זו דרושה עדיין בירור והשלמה. ברצוננו לדעת מהן הנסיבות שבהן, ומהם האמצעים שדרכם, מצליח האני לחמוק בלא חולי על אף קיומם של קונפליקטים מעין אלה, אשר מן הסתם יש בנמצא תמיד. זהו תחום מחקר חדש, שבמסגרתו יש להתחשב, כך נראה, במגוון רחב של גורמים. אולם יש שני גורמים שניתן לזהות מיד: תוצאתם של כל המצבים מעין אלו תהיה תלויה ללא ספק בתנאים משקיים, בגודלן היחסי של השאיפות הנאבקות זו בזו. ואף זאת: האני מסוגל למנוע את הקריסה לאיזשהו צד על ידי כך שהוא משנה צורה ומתעוות, ומאפשר ויתורים בנוגע לאחדותו, במקרים מסוימים מתפצל או מתחלק לחלקים.⁶² גחמותיהם של אנשים, תמהוניותם ואיוולותם מועמדים בזאת באותו אור שבו עומדות כבר סטיותיהם המיניות – שהרי באימוצן הם חוסכים מעצמם הרחקות.

(R)

$(\text{Re } s) > \sigma_0$ (מכאן)
M " P
N " P
זכר

אובדן המציאות בנירוזה ובפסיכוזה

(1924)

אובדן המציאות

$\frac{1}{2} \frac{1}{\sigma}$
Re
↓
כאן נמצא

לא מכבר טענתי כי אחד ההבדלים בין נירווזה לפסיכוזה הוא שבראשונה האני מדחיק פיסה מן הסתמי בשל תלותו במציאות, ⁶⁴ ואילו בשנייה נסוג אותו אני, בשירותו של הסתמי, מנתח מציאות. בנירוזה אם כן השפעת המציאות היא זו שלא ניתן לעמוד בפניה, ואילו בפסיכוזה – השפעתו של הסתמי. בפסיכוזה אובדן המציאות נתון מראש, ובנירוזה – כך אנו אמורים לסבור – הוא נמנע.

אך קביעה זו כלל אינה תואמת את אשר מורה הניסיון, שכל אחד יכול להיווכח בו: העובדה שכל

בסיום יש להזכיר את השאלה הבאה – מה יכול להיות המנגנון האנלוגי להרחקה, שדרכו האני מתנתק מן העולם החיצון. אני סבור שלא ניתן לענות על שאלה זו ללא מחקרים נוספים, אך ודאי הוא שבדומה להרחקה, גם כאן מדובר בתהליך שמפחית את ההטענות שהאני שולח. ⁶³